

slo

 een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Basisvaardigheden

Het versterken van taal- en rekenvaardigheden, burgerschap
en digitale geletterdheid

 een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

- Programma
- Afbakening
- Burgerschapsbeleid
- Burgerschapspraktijk

In de chat

Wat houdt burgerschap voor jou in?

Afbakening

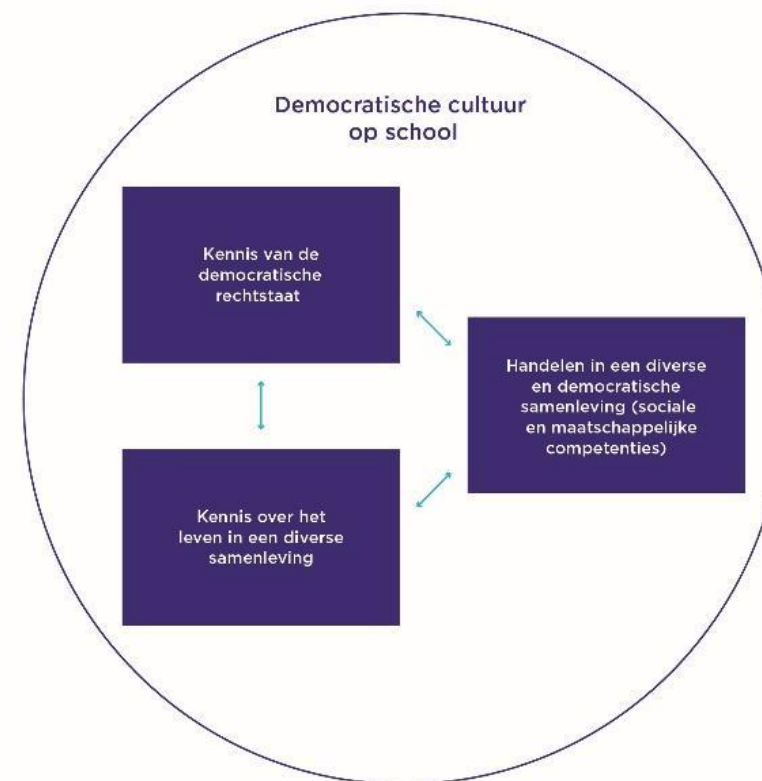
Wettelijke eisen:

- 4 domeinen
- Onderlinge samenhang

Hessel Nieuwelink:

Burgerschap gaat over **invoegen**
in de samenleving en **vormen**
van de samenleving.

/ Basisvaardigheden burgerschap

 een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Toezichtskader Inspectie:

Burgerschap richt zich in ieder geval op bevordering van de **basiswaarden** van de democratische rechtsstaat en de **kennis, houdingen en vaardigheden** die daarbij van belang zijn. Dat geldt ook voor de **sociale en maatschappelijke competenties** die nodig zijn in de pluriforme democratische samenleving, en de **kerndoelen** (*) die daaraan gerelateerd zijn.

Burgerschap

/ Factsheet basisvaardigheden burgerschap po

Het algemene beeld van de Nederlandse leerlingen van groep 8 is dat het niveau van burgerschapkennis tussen leerlingen erg uiteenloopt. In 2009 is de burgerschapkennis van groep 8-leerlingen voor het laatst gemeten (b). Een vergelijking met de resultaten van het huidige peilingsonderzoek laat een lichte daling van de burgerschapkennis zien. Maatschappelijke verantwoord handelen scoort relatief hoog, terwijl kennis over politiek lager scoort (a, p. 14). Op een aantal gebieden scoren leerlingen aan het eind van de basisschool hoger dan in klas 2 van het vo. Burgerschap wordt vooral geassocieerd met sociale ontwikkeling, minder met kennis over politiek of betrokkenheid bij de maatschappij. In hun lessen besteden leraren met name aandacht aan doelen op het gebied van persoonsvorming en sociale omgang, en het minst aan de maatschappelijke leerdoelen (a, p. 16).

1 Het aanbieden van kennis over Democratische rechtstaat

Als het gaat om hoe leerlingen zichzelf inschatten met betrekking tot kennis over de democratie lijkt minder dan de helft de kennis te hebben, terwijl ongeveer 85% van de leerkrachten en leerlingen wel aangeeft les te hebben gehad over politiek en maatschappelijke kwesties. Hier lijkt dus een kloof tussen aangeboden kennis en opgedane kennis te bestaan.

44% van de leerlingen heeft kennis over lokale en nationale verkiezingen.

72% van de leerlingen vindt dat de leerkracht lesgeeft over de grondwet en het politieke systeem (a).

85% van de leerlingen vindt dat de leerkracht lesgeeft over burgerrechten en burgerplichten (a).

84% van de leerkrachten geeft aan bij te dragen aan de maatschappelijke en politieke betrokkenheid van leerlingen (a, p. 61).

2 Leven in een diverse samenleving

Leerlingen leren nadenken over wat deze verschillen betekenen voor hun eigen handelen in de omgang met mensen met een andere achtergrond in hun eigen omgeving en de maatschappij als geheel. Zowel leerlingen als leerkrachten kennen een hoge waardering toe aan hun eigen kennis, vaardigheden en lessen die hierop zijn gericht.

93% van de leerlingen zegt dat de leraar de eigen klas aanmoedigt om een eigen mening te vormen (a, p. 99).

79% van de leerlingen zegt dat de leraar onze klas aanmoedigt om over het nieuws en actualiteiten te praten met mensen met een andere mening (a, p. 99).

72% van de leerlingen vindt dat immigranten hun thuistaal op school mogen spreken. In klas 2 van het vo is dat 50% (a, p. 89).

87% van de leerlingen vindt dat immigranten hun leefstijl van thuis mogen voortzetten (a, p. 90).

79% van de leerkrachten geeft aan aandacht in de lessen te besteden aan de rol die godsdiensten spelen in onze samenleving. (a, p. 61).

3 Sociale en maatschappelijke competenties

Leerlingen kunnen de opgedane kennis over de democratische rechtsstaat en vaardigheden in het omgaan met de diversiteit in de samenleving gebruiken. Ze oefenen op school en daarbuiten. Over het algemeen scoren leerlingen laag op deelname of ervaring met politieke of maatschappelijke onderwerpen. Volgens leerlingen is het belangrijkste doel bij burgerschap je eigen mening formuleren.

98% van de leerlingen vindt het belangrijkste doel van burgerschap "het recht om een eigen mening te hebben respecteren" (a, p. 91).

38% van de leerkrachten zegt dat zij zelden leerlingen informatie buiten de school laten verzamelen in een project, bijvoorbeeld door interviews in de buurt te houden.

68% van de leerkrachten geeft aan dat burgerschapsonderwijs wordt vormgegeven in (niet-vakgebonden) projecten (a, p. 57).

1% van de leerlingen zegt lid te zijn van een mensenrechtenorganisatie (a, p. 96).

22% van de leerlingen zegt ooit mee te hebben gedaan aan een activiteit om de school beter te maken, zoals het inrichten van een schoolplein of website.

33% van de leerlingen zegt ooit te hebben meegedaan aan een discussie of debat op school (a, p. 96).

8% van de leerlingen zegt ooit meegedaan te hebben aan een activiteit over politiek of democratie (a, p. 96).

4 Democratische cultuur op school

Leerlingen weten dat zij mogen oefenen met het toepassen van democratische waarden van de democratische rechtsstaat. Leerlingen leren zo om naar andere opvattingen te luisteren, door te vragen als dingen niet duidelijk zijn en elkaar op een respectvolle, maar kritische, manier te bevragen. Daarbij mogen er fouten worden gemaakt, maar deze fouten zijn wel het onderwerp van gesprek. Leerkrachten en schoolleiders associëren burgerschap vooral met sociaal gedrag en minder met maatschappelijk gedrag. Ze vinden over het algemeen dat ze planmatig aan burgerschap binnen en buiten de lessen werken en opbrengsten met hun team bespreken.

95% van de schoolleiders vindt dat burgerschap zichtbaar is in de manier waarop we met elkaar omgaan en de algehele sfeer op school (a, p. 57).

64% van de schoolleiders en **57%** van de leerkrachten geeft aan dat het burgerschapsonderwijs verder ontwikkeld zou moeten worden (a, p. 54).

60% van de leerkrachten zegt dat burgerschapscompetenties (competenties om op een goede manier deel te nemen aan de samenleving) van leerlingen worden besproken in het team.

79% van de leerkrachten vindt het belangrijkste doel van burgerschap: "Werken aan respect voor elkaar, naar anderen willen luisteren, dialoog aangaan" (a, p. 61).

Bronnen:

- a. *Inspectie van het Onderwijs (2022). Peil Burgerschap, einde basisonderwijs 2019-2020.*
 b. *Wagenaar, H., Schoot, F., van der, & Hemker, B. (2013). Balans actief burgerschap en sociale integratie. Arnhem: Cito.*

Zorgpunten

- Kennis (met name democratische rechtstaat);
- (Eigen) inschatting burgerschapscompetenties;
- Bereidheid tot (politieke) participatie;
- Houding ten opzichte van minderheden (verschil po- vo).

In de chat

Heeft jouw school/organisatie al burgerschapsbeleid ontwikkeld?

Stappenplan versterken basisvaardigheden Burgerschap

/ Stappenplan en adviezen versterken basisvaardigheden **burgerschap**

/ **Stap 1: Analyse huidige situatie**

- Beschrijf de visie en doelen van jouw school op burgerschap. Houd daarbij rekening met;
  - de sociale, maatschappelijke, pedagogische en levensbeschouwelijke uitgangspunten van jullie school;
  - de eisen van overheid ten aanzien van burgerschapsvorming (burgerschapswet);
  - de aanknopingspunten in het huidige curriculum (kerndoelen en schooleigen doelen).
- de huidige kennis, vaardigheden en houdingen van leerlingen ten aanzien van burgerschap.

Beschrijf welke onderdelen (on)voldoende aandacht krijgen in het onderwijs op jullie school. Maak daarbij gebruik van de factsheet en handreiking burgerschap (hoofdstuk 1).

/ **Stap 3: Uitvoering**

- - Communiceer het Plan van aanpak regelmatig met alle betrokkenen.
- Monitor de opbrengsten van het onderwijs door bijvoorbeeld portfolio's, gesprekken, observaties door de leerkracht, toetsen.
- Vergelijk de uitkomsten van de monitoring met de oorspronkelijke doelen.
- Stel het beleid (indien nodig) bij: Verdienen de doelen verheldering? Komen alle activiteiten tot hun recht? Past de visie nog?

/ **Stap 2: Plan van aanpak**

- Beschrijf:
  - over welke kennis, vaardigheden, houdingen leerlingen moeten beschikken aan het einde van hun schoolperiode en hoe deze zichtbaar worden;
  - aan welke (deel)onderwerpen je per leerjaar werkt. Maak daarbij gebruik van het burgerkaartenspel en/of de inhoudskaarten burgerschap;
  - in welke vorm je de lessen burgerschap geeft (bijvoorbeeld: instructie, projecten) en waar deze plaatsvinden (binnen / buiten school). Zie ook: Plaats van burgerschap;
  - welke verbanden je legt met andere leergebieden (bijvoorbeeld wereldoriëntatie / mens & maatschappijvakken / talen);
  - welke rol alle betrokkenen hebben in de uitvoering van het proces (bijvoorbeeld leraren, schoolleiders, ouders en externen voor leren buiten de school);
  - de middelen die nodig zijn nodig om dit plan uit te voeren (bijvoorbeeld budget, scholing, leermaterialen);
  - Houd bij het ontwerpen van beleid en lessen rekening met inzichten vanuit de wetenschappelijke literatuur (zie adviezen).

Zie ook: handreiking burgerschap (hoofdstuk 2 en 3).

Adviezen Burgerschap

Adviezen versterken basisvaardigheden

Didactiek

- bied, in samenhang met de aan burgerschap gerelateerde kerndoelen, instructie aan om de burgerschapskennis te vergroten;
- het ontwikkelen van burgerschapscompetenties en de ontwikkeling van leesvaardigheid hangen met elkaar samen;
- houd klassikale discussies om te leren omgaan met verschillen;
- baken opdrachten af en werk regelmatig in kleine groepen om de politieke betrokkenheid van leerlingen te vergroten.

Monitoring

- stem burgerschapsdoelen, burgerschaplessen en monitoring op elkaar af;
- gebruik formatieve en summatieve instrumenten om de ontwikkeling van leerlingen te volgen;
- neem de tijd om de uitkomsten van monitoring te interpreteren, te duiden en maak op basis van de uitkomsten voor het bijstellen van het onderwijsaanbod.

Democratische cultuur op school

- zorg voor een veilig en open klimaat zodat leerlingen hun mening durven te uiten;
- er kan spanning zijn tussen openheid en veiligheid: bewaak de balans;
- zorg dat het duidelijk is wanneer je felten bespreekt en wanneer je een mening geeft over de felten.

Organisatie

- beperk burgerschap niet tot geïsoleerde momenten, maar laat het regelmatig en in elk leerjaar op een herkenbare manier terugkomen;
- bereid buitenschoolse activiteiten voor en bespreek ze na.

Laat burgerschap op een herkenbare manier regelmatig terugkomen.

Communiceer regelmatig met alle betrokkenen.

Bereid excursies (gedegen) voor en bespreek ze na.

Maak duidelijk of je je mening geeft of een feit benoemt.

Groepswork vergroot (politieke) betrokkenheid.

Burgerschapsvaardigheden en leesvaardigheid hangen samen.

De praktijk

- Eén vak
- Alle vakken
- Cluster van vakken

Burgerschapsvorming is het vormen van leerlingen [...]. Het is geen vak, maar een taak van de school.

[Burgerschapsvorming - uitleg begrippen onderwijs \(wij-leren.nl\)](https://wij-leren.nl/burgerschapsvorming-uitleg-begrippen-onderwijs)

Docenten van de mens en maatschappijvakken hebben een grotere verantwoordelijkheid als het gaat om burgerschap

Carla van Boxtel

 een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

	Democratische rechtsstaat	Diverse samenleving
kerndoel	De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.	De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.
po	In overleg kiezen voor een spel, rechten en plichten van burgers, betekenis democratie	Verschillen in geslacht/gender benoemen, betekenis handicap, migratie
vo	Belang democratie, rechtstaat, internationale instituties, gevolgen voor het eigen handelen, scholierenverkiezingen	Wereldgodsdiensten, culturele identiteit, verschillende politieke stromingen

- Voor WOII: kritiek op probleemoplossend vermogen democratische regeringen.
- Na WOII: kritiek op democratie is (veel) minder groot.

 een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

- Vluchteling
- Waarom reageren mensen zoals ze reageren?
- Wat betekent het om.....

In de chat

Bedenk eens een andere (les)activiteit die past binnen de burgerschapsopdracht van de overheid?

 een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Praktische ondersteuning

- <https://www.slo.nl/thema/meer/basisvaardigheden/burgerschap/>
- www.expertisepuntburgerschap.nl
- [https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/de-versterking-van-ons-toezicht/standaard-basisvaardighedenderwijs\(onderwijsinspectie.nl\)](https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/de-versterking-van-ons-toezicht/standaard-basisvaardighedenderwijs(onderwijsinspectie.nl))

Bedankt voor je deelname!

- Vragen? Mail dan naar j.vandriel@slo.nl.
- Je ontvangt morgen een mail met de link naar alle materialen die aan bod zijn gekomen.
- Wil jij je mening geven over deze online bijeenkomst? Vul dan ons [evaluatieformulier](#) in!

